

АНТИЧНИЙ ДИСКУРС У РОМАНІ «БЕРЕЗНЕВІ ІДИ» ТОРНТОНА УАЙЛДЕРА

Боярин Богдана, студентка IV курсу групи ФАб-2-16, IV курс, спеціальність «Філологія (мова і література англійська)».

Науковий керівник: Шовкопляс Галина Євгенівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри світової літератури.

This article explores ancient discourse in the novel by American writer Thorton Wilder's "The Ides of March". The discourse is distinguished as the formation of a new interpretation of the basic values of European civilization. The concepts of "discourse" and "ancient discourse", typology of forms and author's strategy of discourse and its functions and determination of the influence of antiquity and its new interpretation of the basic values of European civilization are also analyzed.

Keywords: *discourse, ancient discourse, ancient literature, author's strategy, typology of forms of discourse, function of discourse, narrative.*

У статті досліджено античний дискурс у романі американського письменника Тортона Уайлдера «Березневі іди». Дискурс розглянуто як формування нової інтерпретації базових цінностей європейської цивілізації. Також проаналізовано поняття «дискурс» та «античний дискурс», типологія форм та авторська стратегія дискурсу та його функції та визначення впливу античності та її нової інтерпретації базових цінностей європейської цивілізації.

Ключові слова: *дискурс, античний дискурс, антична література, авторська стратегія, типологія форм дискурсу, функція дискурсу, наратив.*

Актуальність та доцільність дослідження.

Домінантним постає детальний розгляд дискурсу в лінгвістичному та літературознавчому поняттях. Симбіоз формату дискурсу та матеріалу античності у романі Торнтон Уайлдера «Березневі іди» розглядається як засіб викладення нової інтерпретації базових цінностей європейської цивілізації.

Мета статті полягає у дослідженні створення цілісної ідеї античного дискурсу шляхом аналізу подій, діалогів та текстів, запозичених зі збірки віршів Гая Валерія Катулла Веронського, із інших творів античної літератури, алюзій на філософські, соціально-економічні, психологічні концепції, що включені до роману американського письменника Торнтон Уайлдера «Березневі іди» й окреслені в античному дискурсі названого роману.

Аналіз останніх публікацій. Особливо важливі праці зарубіжних і вітчизняних науковців: М. Бахтіна, Л. Вашкова, Р. Барта, П. Рікера та інших, назви чийх робіт викладено у розділі «Бібліографія». Також для підготовки статті був використаний підручник «Антична епістографія»[7].

Термін «дискурс» широко застосовується у сучасній науковій літературі гуманітарного спрямування. На думку дослідників, поняття «дискурс» означає: 1) приналежність до певної сфери; 2) прояв

індивідуального поняття ; 3) у дискурсі полем зацікавлення стає не текст, а сам дискурс. Поняття «античність» - в перекладі з латинської мови «класична епоха», яка увійшла в історію в період від 600 року до н.е до 800 року н.е.

На нашу думку, формат «дискурс» посилює значущість матеріала «античність». Виникає симбіоз неподільних сполук, що використані для написання роману Т.Уайлдера «Березневі іди».

«Антична культура» - поняття, яке охоплює поєднання спадку культури Давньої Греції та Давнього Риму, що стали підґрунтям сучасної європейської цивілізації. Письменники надихаються античністю та беруть за основу сюжету історичні реалії античної доби, надаючи останнім власні інтерпретації. Одним з таких прикладів є філософський епістолярний роман американського письменника Торнтон Уайлдера «Березневі іди», де у передмові до твору автор зазначив: *« Відтворення справжньої історії не було першочерговим завданням твору. Його можна назвати фантазією про деякі події і персонажів днів Римської Імперії »* [1, с. 103].

Підтвердженням використання наративів як античного дискурсу є те, що автор роману згадував: задум «художньої автобіографії Юлія Цезаря» виник у нього ще під час навчання в 1920-1921 роках в Американській академії в Римі, де Уайлдер вивчав латину та археологію [6, с 59]. Занурення в античність сприяло бажанню написати роман. Таким чином, традиційно маємо два види античного дискурсу роману: 1) усний (переказ або стислий виклад тексту читачем, який щойно прочитав роман); 2) письмовий (власна інтерпретація автора, що створена на основі історичних фактів, міфів, казок, вигаданих або реалій життя...).

Згідно відомому досліднику у царині наратології Полю Рікеру(**наратив як один з видів дискурсу**). [4, 38]: «**наратив**» являється складовим базовим компонентом соціальної взаємодії та самою виконавчою функцією створення соціальної усвідомленості та індивідуального проявлення думок та ідей у роботах автора. [2, с. 82]. **Функції наративу:** 1)упорядкованість (яка розкриває події певного періоду з певною послідовністю). Упорядкованість була створена Уайлдером у дуже своєрідний спосіб. Тобто хронологія подій побудована за задумом самого автора, навіть, якщо самі історичні особи на той час вже померли і не могли брати участь у певних подіях. 2) інформованість (несе в собі опис подій); 3)розважальна (створена для пробудження інтересу у читача); 4) переконуюча (впливає на сприйняття читача); 5) відволікаюча (відволікає,відводить читача від певних подій); 6) трансформуюча (відображує послідовність та інтерпретує та натякає на подальший розвиток подій) тощо.

За твердженням одного з найвідоміших літературознавців минулого століття структураліста Ролана Барта, механізм сюжету починає працювати завдяки зсуву часової послідовності і логічно викладених

фактів. Наприклад, все, що відбувається після певної події, сприймається як наслідок. [3, 398]

Аналізуючи текст роману «Березневі іди», можна виявити таку помилку, допущену автором в хронологічному порядку подій :

« До 45 року більшість моїх персонажів були давно вже мертві: Клодія вбили наймані бандити на дорозі біля селища; Катулл, якщо вірити свідченням св. Ієроніма, помер у віці тридцяти років; Катон Молодший загинув за декілька місяців до описаних подій в Африці, поставши проти абсолютної влади Цезаря; тітка Цезаря, вдова великого Марія, померла ще до 62 року. Більш того, друга жінка Цезаря, Помпея, давно замінена третьою дружиною, Кальпурнією». [1, с.103]. Хронологією роману Уайлдера стає вільна гра з відомими фактами історії доби давнього Риму, а поштовхом до такої гри є та сама «фантазія», про яку згадував автор: «книга» охоплює певний період часу (перша книга описує події 45 року до Р.Х.). Звертаючись до слів Торнтон Уайлдера « *Всі документи - плід авторської уяви, за виключенням віршів Катула та заключного абзацу з « Життєпису дванадцяти царів» Гая Світонія Транквілла.» [1,104], ми розуміємо, що античність використана як матеріал для філософського осмислення проблем сучасних.*

Безумовно, що зосередження Торнтон Уайлдера на проблемі «влади та підлеглості» є актуальною не тільки для античного періоду. Можливо це підтверджує продовження вічних ідей філософії про вивчення особистісного «я» на підґрунті таких глобальних, але ілюзорних понять, як «кохання», «влади», «свободи», - « *в очах моїх ворогів я смакую свободою вкраденою у інших», але на думку Цезаря ці поняття ототожнювалися до ідеї, що всі люди взаємопов'язані, але самотні: « Слово «свобода» на мові всіх, хоча в тому сенсі, в якому я його вживаю, ніхто ніколи не був вільним і ніколи не буде»[1, 258].* Смерть, яка на думку Цезаря, являється лише засобом позбавлення від вічних мук, «моральності», що немає меж, та може бути зрощена за допомогою переконань самого індивідуума.

Як було згадано у славетному трактаті Ніколо Макіавеллі «Державець»: тільки слабкий лідер може боятися, що його можуть позбавити влади та намагатися придушити заколот тиранічним способом. У розділі «Про щедрість і бережливість» Макіавеллі розповідає про проблему добра та відданості народу, яка може стати згубною для лідера. По-перше, якщо лідер буде намагатися прикладати всі зусилля, вони йому принесуть тільки збиток. По-друге, надмірне використання державних статків може призвести до введення більших податків, що призведе до обурення народу та збагачення самого лідера. Як у першому, так і у другому випадку, це не призведе до збільшення числа прихильників лідера. Отже, сам лідер повинен опанувати ощадливістю та щедрістю[8].

За текстом роману Уайлдера, спочатку Цезар намагався бути морально цінним для могутньої Римської імперії та намагався полегшити життя мешканцям Риму завдяки зміні течії Тибру, але римляни не потребують таких зусиль, тому Цезар відмовляється від своїх добрих задумів.

Порівнюючи Гая Юлія Цезаря як історичну особу та образ Цезаря у романі «Березневі іди», можна виявити відмінності: у порівнянні з жорстоким історичним диктатором Цезар у романі Уайлдера, зображений як людина не з тиранічними думками про захоплення світу, а особистість, що занурена у свій внутрішній світ: *«Ти говориш про минуле. Я не дозволяю своїм думкам занурюватися в нього. Все, все, що здається в ньому прекрасним і нажаль! – неповторним. Ті, що пішли, - як я можу про них думати? Згадаєш тільки те шепотіння, тільки очі – і перо випадає з рук і бесіда, яку я веду, обривається німотою».*[1,119].

Саме ідеї філософського екзистенціалізму, що закладені у романі «Березневі іди», спонукають нас до розгляду теми пізнання свого «Я» як основної цілі буття. Цезар хоче пізнати свою долю, своє благо існування, але все більше розчаровується у суспільстві та пізнає себе переважно через смерть. Уайлдер не претендує на подібність свого героя до історичного Цезаря, який зображений як політик, що бере на себе відповідальність за благополуччя та зміцнення Риму, але у фіналі виявляється, що він позбавив людей свободи. Римляни боялись свободи як відповідальності за свої вчинки. Автор хотів пояснити, що страх може причинити біль та страждання, тому, чиє життя позбавлене сенсу: тільки ми можемо вирішувати та надавати страху «великі очі». Конфлікт Цезаря з народом – не конфлікт самотнього екзистенціального героя з оточенням, яке прагне його смерті, але - конфлікт лідера, що намагається насаджувати насиллям добро для народу. Цезар у романі Уайлдера переконався у своїй неспроможності протистояти римлянам, що зрікаються свободи і прагнуть бути рабами. Трагедія Цезаря полягає в його безпомічності після всього, що він зробив для Риму та римлян: *«Рим в тому вигляді, в якому я його створив, ... не підходяще місце для людини ... якби я не був Цезарем, я став би вбивцею Цезаря»* [1,267]. Усвідомлюючи свою провину, Цезар кається і тому не вживає ніяких заходів проти ліквідації змовників, які готують його вбивство. Гай Юлій Цезар змирився зі своєю загибеллю. Причиною стала його переконаність у тому, що жорстокість та тиранія призводить тільки до страждань. Тому він вирішив: його власне вбивство стане завершенням цих страждань. Життя для нього втратило сенс. Торнтон Уайлдер підкреслив універсальність висновку, що природа і наслідки деспотичної влади згубна як для народу (душі держави), так і для самого диктатора.

Використовуючи античні джерела, весь свій досвід, політичні, та філософські знання, здобуті за життя, Уайлдер на прикладі роману

«Березневі іди» намагався з'ясувати, чи може диктатура сприяти покращенню життя країни та її народу. Відповідь: однозначно - ні!

Пояснюється цей феномен однією з теорій генетики про те, що існування « ДНК поколінь» має властивість передаватися від предків до 7-8 поколінням нащадків: раби народжують рабів достатньо довго.

Підтвердженням теорії «античного дискурсу» з використанням наративів є те, що ми вже згадували: перший задум «художньої автобіографії Юлія Цезаря» виник у письменника ще під час навчання в Американській академії в Римі, де Уайлдер вивчав латину та археологію [9, с 59]. Занурення автора в античність сприяло бажанню написання роману. Отже, інтерпретація думок Уайлдером на основі використаних джерел є доказом використання складових, властивих поняттю «античний дискурс», завдяки аналізу самого поняття та його функцій в літературі. Порівняння основ філософії античного періоду з сучасними теоріями допомогли виявити нові прояви ідей у епістолярному романі та використання накладеної екзистенції у написанні « Березневих ід» Торнтоном Уайлдером. Отримуємо висловлення автором своїх ідей, які занурюють читача вже не в античний історичний дискурс, а в сучасний переосмислений всесвіт ідей екзистенціалізму, накладений на давні історичні події. Потік думок та ідей, згрупований письменником та оформлений у вигляді листів, допомагає читачу прожити текст не як звичне читання, а глибоко зануритись у світ «фантазій» автора.

У порівнянні з автентичними документальними джерелами написані в стилі античності епістолярії виявляють, що автор прибрав «сухість» та хрестоматійність відомих історичних подій та виклав їх у романі більш емоційно. Використання прийомів гіперболізації почуттів Гая Валерія Катулла розкриває сутність болісного «я» поета, його страждання від кохання до Клодії. Співставлення романних образів Цезаря та Катулла виявляє, що в переважно у них було більше спільного, але у житті вони були непримиренні вороги.

Дослідивши всі етапи побудови та розвитку «античного дискурсу» у романі Торнтон Уайлдера «Березневі іди», впливи філософії екзистенціалізму на цей твір, можна зробити висновок, що вони остаточно взаємозв'язані завдяки наративам, що використані письменником.

Отже, античний дискурс Уайлдера є «побудованим» на найбільш яскравих постатях античного Риму (Юлій Цезар, Клеопатра, Катулл, Клодія, Клодій) та на найбільш драматичних подіях тієї доби (роман Клодії та Катулла, прибуття до Риму Клеопатри, вбивство Цезаря). Письменник, не змінюючи подій, що добре відомі всім, обирає формат епістолярія, який надає змогу вільної інтерпретації тих всім відомих подій, мотивуючи нові висновки на рівні внутрішніх монологів-діалогів героїв. Будуючи власний «античний дискурс» («художню біографію

Цезаря» - за словами Уайлдера) , автор досягає результату майже парадоксального: зовнішній подієвий ланцюг, який всім відомий , залишається непорушним (Клодія розриває стосунки з Катуллом, нещасний Катулл вмирає, Клеопатра приїжджає до Риму, Цезаря вбито), тоді ж як внутрішні події, що викладені у вербальному внутрішньому ланцюзі епістоляріїв, докорінно змінюють наші стереотипні уявлення про історичних персонажів : бідолашна Клодія, закохана Клеопатра і Цезар зовсім не схожий на Гая Юлія Цезаря зі шкільного підручника. Саме завдяки цьому Уайлдер надає іншу – більш гармонійну та гуманну – картину щодо підвалин європейської цивілізації, чесно визнаючи, що все це є його «фантазією».

Бібліографія:

1. Уайлдер Т. Мост короля Людовика Святого. Мартовские иды. День восьмой: Сборник / пер. с англ. Предисл. Д. Урнова. – М. : Радуга, 1982. - 704 с.
2. Барт. Р. Введение в структурный анализ повествовательного текста. – М., 1966.
3. Рикер П. Время и рассказ: В 2 томах. Т. 2. – М., 2000.
4. Зенкин С. Преодоленное головокружение: Жерар Женетт и судьба структурализма // Женет Ж. Фигуры: В 2 томах. Т. 1. – М., 1998 Семиотика. – М., 1983.
5. Брокмейер Й., Харре Р. Нарратив: проблемы и обещания одной альтернативной парадигмы // Вопросы философии. – 2000, № 3 – С. 29-42.
6. Wilder T. The Ides of March: A Novel. – New York: HarperCollins. 2003. – 304p.
7. Античная эпистолография : очерки / [отв. ред. М. Е. Грабарь-Пассек]. –М. : Наука, 1967. – 126 с.
8. Макиавелли Н. Государь / Никколо Макиавелли ; пер. сит. М. Юсима. – СПб. : Азбука, Азбука-Аттикус, 2019. – 448 с. – (Мировая классика).
9. Лінгвістичний енциклопедичний словник / Гол. ред. В. Н. Ярцева. - М. : Радянська енциклопедія, 1990. - С. 136-137.